

צ'באטי מוזהר"ן

קמא

דף קיא:

עם

ביאור חברותא
ללימוד בעיון

תורה ר

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת
ובעל מח גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר
(חי"מ שמו שמה)

קיא:

ליקוטי

קצד צה צו צז צח צט ר רא רב רג רד

מוהר"ן

תורה אור

תהילים גא (יז) אָדְנִי שְׁפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יִגִּיד תְּהִלָּתְךָ: תורה קצה תהילים ד (ב) בְּקֶרְאִי עֲנֵנִי אֱלֹהִי צְדִיק בְּצַר הַרְחֵבֵנִי לִי תִנְנִי וְשָׁמַע תַּפְלִיתִּי: תורה קצו משלי כב (כג) כִּי יִהְיֶה יָרִיב רִיבִם יִקְבֹּעַ אֶת קִבְעֵיהֶם נִפְשׁ:

תורה קצז

במדבר בהעלתך יב (א) וּתְדַבֵּר מִרְגֶּם וְאַחֲרָן בְּמִשְׁחַ עַל אֹדוֹת הָאֵשֶׁה הַפְּשִׁית אֲשֶׁר לָקַח כִּי אֵשֶׁה בְּשִׁית לָקַח: (ג) וְהָאִישׁ מִשָּׁה עֲנִי מְאֹד מְכַל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פִּי הָאָדָמָה: ס תורה קצה שמות בשלח יד (טו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה מֶה תַּצְעֵק אֵלַי דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִשְׁעוּ:

תורה קצט

תהלים קיט (קג) מֶה נִמְלִצָו לְחַיֵּי אֲנִימָךְ מִדְּבַשׁ לִפִּי: תורה רא איכה ב (ז) וְגַם אֲדֹנִי מִן־בָּהָר נִמְלָצוּ מִקִּדְשׁוֹ הַסִּגְרִי בֵּיד אוֹיֵב חֹמֹת אֲרָמְנוֹתַי קִיל תִּגְנוּ בְּבֵית יְהוָה כִּיּוֹם מוֹעֵד: משלי י (ב) לֹא יוֹעִילִי אוֹצְרוֹת רָשָׁע וְנִדְחָה תַצִּיל מִקְּנוֹת: תהילים קיב (ט) פֶּהר גִּתְּךָ לְאֲבִיּוֹנִים צִדְקָתְךָ עֲמֶדֶת לְעַד קִרְנוֹ תִרְוֶם בְּבָבוֹד: תורה רג אסתר ב (יא) וּבְכָל יוֹם יוֹם מִן־כִּי מִתְחַלֵּף לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ בֵּית הַנָּשִׁים לְדַעַת אֶת שְׁלוֹם אֶסְתֵּר וְמֶה יַעֲשֶׂה בָּהּ:

הפקיד. ותיכף נפל לרגלי הפקיד, וחלק לו כל הכבוד השייך להושר, והשיב לו על עסק שאלתו, אזי נתהפכו פני הפקיד כשולי קדירה ^[א], ונתבייש מאד, כי אין בזיון גדול מזה, שבעיני השר נותנים לו כבוד הזה. כמו כן עיקר הכבוד הוא רק מהדיבור, כי אבר מהאדם כגון יד אינה יכולה לחלוק לו כבוד, כי גם אינו ניכר בהיד בעצמה תבנית האדם, וכן אפי' פני האדם אינו מיוחד להאדם בעצמו, כי נמצא גם היה שיש לה פני אדם כגון קוף, ואין זה גדר האדם, ועל כן אינו מקבל כבוד כי אם מהדיבור, שבוה מובדל האדם מחי. ועל כן מאחר שעיקר הכבוד הוא בהדיבור, והדיבור הוא היכל המלך ^[ג], כי היכל גימ' אדני בחי' הדיבור, כמ"ש (תהלים נא) **אד' שפתי תפתח** (ע' תיקון יח ^[ד]) א"כ רוצה לקבל כבוד בהיכל המלך, ואין בזיון גדול מזה, כידוע בחוש, שבוודאי יתבייש העבד מאד כשיחלקו לו כבוד גדול לפני המלך, כנ"ל במשל הנ"ל :

קצה ^[ה] (תהלים ד) **בצר הרחבת לי**, היינו שגם אפילו בהצרה בעצמה, השם יתברך מרחיב לנו. כי אם יסתכל האדם על חסדי ה', יראה, שאפילו בעת שהשם יתברך מיצר לו, גם בהצרה בעצמה, השם יתברך מרחיב לו, ומגדיל חסדו עמו. וזה **בצר הרחבת לי**, היינו אפילו בתוך הצרה בעצמה, נתת לי הרחבה בתוכה, מלבד מה שאנו מצפים שהשם יתברך יושיעני בקרב' מכל הצרות, וייטב' עמנו מאד, אך אפילו גם בהצרה בעצמה מרחיב לנו ^[ו]:

קצו ^[ז] (אבות פ"ב ו') **וכשאתה מתפלל אל יתעש תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים וכו'**. כי אסור לאדם לעמוד עצמו על שום דבר, היינו שאסור להתעקש בתפלתו שהקדוש ברוך הוא יעשה לו דווקא את בקשתו, כי זה הוא כמו לוקח דבר בחזקה, בגזילה. רק צריך להתפלל ולהתחנן לפני השם יתברך ברחמים ותחנונים, אם יתן הש"י יתן, ואם לאו לאו, כמובא במ"א ^[ח]. וזה אל תעש"י תפלתך קבע, מלשון גזילה, כמו שכתוב (משלי כב) **וקבע את קובעיהם נפש**. היינו שכל מה שהוא מבקש, הן פרנסה או בנים או שאר צרכים, אסור להתעקש ולעמוד עצמו בתפילתו, שדווקא יעשה הקדוש ברוך הוא את תפלתו, כי זה הוא תפלת קבע שלוקח הדבר בחזקה בגזילה, רק יתפלל רחמים ותחנונים כנ"ל :

קצו ^[י] **דע** שלשון הרע של העולם מזיק ופוגם את העניות^[י], שעל ידי לשון הרע שהעולם מדברים, על ידי הפגם הזה, א"א להצדיקים להיות עניים, כי פגם לה"ר מפריד בין ענוה לחכמה, ועל ידי זה, נפגם הענווה, וא"א להיות עניו, ואפילו אם יהיה עניו הוא בלא חכמה, וזה ידוע שענווה בלא חכמה אינה כלום, כי בוודאי אין זה מעלת הענווה, להראות עצמו ככפיפת ראש בדרך שמות כאלו הוא עניו, כי זה ענווה פסולה ^[יב], ועיקר הענוה" כשהיא בחכמה, ועל ידי פגם לה"ר, נעשה פירוד בין ענווה לחכמה, ועי"ז א"א להיות עניו, וזה היה מעלת משרע"ה, ששכחה התורה אותו, שהיה כ"כ גדול

^[א] הביטוי הזה שבת ל. ומו"ק ט. ומגילה יא. ופירושו שנעשו שחורים. וז"ע שכל מקום עיי' בוסה נעקום לחומים. ועין נה יט וסוכה לג: וחולין מז: אלום שחור הוא אלף שלמה. וז"ע כי בנצח גדולה חז"ל סומקה וחתי חיוורל. עור ל"ע כי שחמות הפנים תמורל כחורה כג שהא מחמת עצלות נצחיות ומסורן תמזיל וחוסר הסתפקות)

^[ב] בתרלד קיף

^[ג] שיחות הר"ן קה

^[ד] דף לב.

^[ה] לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

^[ו] גם בדפדפ"ר ותרלד- וייטב, ומתרלו- וייטיב

^[ז] עיין עלים לתרופה מכתב קי (או קיז) ד"ה וכבר נחקר אצלי ומכתב קסה (או קעג) ד"ה והנה כוונת לדעתי

^[ח] לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

^[י] משנה יב

^[יא] גם בדפדפ"ר ותרלד- תעש, ומתרלו- תעש" (וצ"ע כי במשנה כתוב תעש)

^[יב] **בתורה ט' תיקונים סימן כ'** [ועיין לק"ה

גזילה ה]

^[יג] גם בדפדפ"ר ותרלד- תעש, ומתרלו- תעשה

^[יד] תורה זו נאמרה קודם שבועות שנת תקסה ועיין חיי מוהר"ן סימן כד

^[טו] בדפדפ"ר- העניות, בתרלד- הענוות, ומתרלו- העניותות

^[טז] עיין תורה כב תנינא

^[יז] ומתרלו- הענווה

^[יח] במדבר יב ג'

^[יט] עיין חיי מוהר"ן סימן תקעה

^[כ] לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

^[כא] עיין שיש"ק ח"ד אות מח ושם ח"ז תמ תמא

^[כב] עיי"ש אור החיים. * ועיין שבחי הר"ן סוף אות יד. ועיין ווהר בשלח מח. ונב: ותרושה קע. קעח ושערי הכוונות ספירת העומר ודעת ותבונה פ"א דף כ טור ב'. ותורה קה, ולק"ה פסח ז' כא כב. ועיין בעש"ט עה"ת פרשת נח אות קלא – מ"ש"כ בוהר (בשלח מח). אלי דייקא דא בעתיקא תליא, שהי

צריכין להפקיד את עצמן, ולשכח בצרתן, כדי שיבואו לעולם המחשבה, למעלה מחזון עיי"ש.

^[כג] לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

^[כד] בתרלד- אוחיות

^[כה] בתרלד- נמצאי: (בתקפא ברגר ו' מחוק ונשאר נקודה ונראה נמצאי)

^[כז] גם בדפדפ"ר ותרלד- ניצילן, ומתרלו- ניצולין

^[כח] הנ"ל

^[כט] מאורי אור ערך דבש. ספר דבש לפי להחיד"א

^[ל] מערכת ד אות א. רבנו בחיי ויקרא ב' יא, ולק"ה מנחה ז' צא, ובכור בהמה טהורה ד' כז

^[לא] לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

^[לב] משנה ט'

^[לג] לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

^[לד] כך כתוב בתקפא ותרלד הכוונה שרבינו כתב איכה ומוהר"ן ציין לפרק ב, ומתרלו – (איכה ב)

^[לז] פסוק ב' ומשלי יא ד'

^[לח] עיין שיש"ק ח"ב אות תקפה

^[לח] לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

כמעלת הענוה, עד שאפילו לה"ר לא הזיק לענוותנותו, וז"ש (במדבר יב) **ותדבר בו' במשה בו'**. נמצא שהיה פגם לה"ר בעולם, אעפ"כ, ^[א] **והאיש משה ענו מאד**, כי היה במעלה גדולה כ"כ בענווה, שאפי' פגם לה"ר, לא הזיק לו לענווה שלו ^[ב]:

קצה ^[ג] **כשאתה צועק להש"י**, אומרים לו ליסע ^[ד], כמ"ש (שמו' י"ד) **מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו** ^[ה]:

קצט ^[ז] **דע** שיש המתקה להנצל מעונש של אלמן, שלא תמות אשתו ח"ו, והוא, על ידי שמרגישין מעם מתיקות בהתורה, על ידי זה ניצולין מזה העונש, לכלי להיות אלמן ח"ו, וזה כדאותיות **אלמן** ר"ת **מה נמצאי** ^[ח] **להכי אמרתך** (תהלים קיט) שעל ידי שמרגישין מתיקות בהתורה כניצולין מהעונש הזה, וגם הכתוב ^[י] מסיים **מדבש לפי**, שעל ידי זה המתיקות שמרגישין בהתורה ממתיקין הדין של מיתת אשתו ח"ו כי **דבש** בגימ' **אשה** כמובא בכתבים ^[יב]:

ר ^[יג] **המעם** שהצדיקים שבזמן הזה הם עשירים, ובזמנים הקודמים היו רובם עניים ואביונים, זה מרומז במשנה (אבות פ"ד ^[יד]) כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר, והצדיקים שבזמן הזה הם הם הצדיקים שהיו בזמנים הקודמים בסוד הגלגול, וכבר קיימו התורה מעוני, על כן זוכים עתה לקיימה מעושר :

רא ^[טז] **מרומז** בתרגום איכה ל"ב) (שכפסח צועקין בהתפילה כמובא על פסוק **קול נתנו בבית ה' כיום מועד**, כקל עמא דמצלין בחגא דפסחא, עיין שם בתרגום :

(משלי י ^[טז]) **צדקה תציל ממות ראשי תיבות מצ"ת** :

סגולה לחולי נופל ר"ל. לפזר צדקה, (תהלים קיב) **פזר נתן לאביונים ראשי תיבות נפ"ל** ^[יז]:

רב ^[יח] **כל** מי ששכלו קטן ביותר, צריך לחלוק לו כבוד ביותר, כי כל מה ששכלו יותר קטן, הוא יותר חפץ בכבוד, וכמו שאנו רואים בחוש, שהנשים מקפידין מאד על כבודם, ורוצים מאד את הכבוד, וזה מחמת, שהנשים דעתן קלה ^[יט] וקטנה מאד :

רג ^[כ] **מסיפורי** דברים של הנשים יכולים לידע מעמד השכינה איך היא אוחות כעת, וזה שכתוב אצל מרדכי (אסתר ב) **שהיה מתחלף לפני חצר בית הנשים לדעת את שלום אסתר**, ואסתר היא השכינה ^[כא], כי מרדכי היה משיג זאת, לידע שלום השכינה מחצר בית הנשים ע"י סיפורי דבריהם :

רד ^[כב] **מעלת** הצדקה ידוע, בפרט כשנותנין לת"ח כמובא ^[כג] שהמעוה שנותנין לת"ח הוא בחי' תמכי אורייתא ^[כד], אבל באמת זה המעוה שנותנין לתלמיד חכם הוא בחי' תורה ממש ^[כז], ואין עבירה יכול לכבות זה המעוה שנותנין

^[א] שבת לג: קדושין פ: תנחומא וירא כב, וזהר ויקהל ריח. שלח קע.

^[ב] לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

^[ג] עיין חיי מוהר"ן סימן תקסג. גם עיין אסתר ה' א' ותלבש אסתר מלכות ועיין מגילה יד: שלבשה רוח"ק ועיין ווהר שלח דף קסט: וחקת דף קפג: ועין חיים שער מו פ"ו מ"ח ופרי עץ חיים פורים פ"ו ור"ה פ"ג

^[ד] לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

^[ה] ווהר מצרע גג: עה"פ ותומכי' מאוסר (משלי ג) ועיין תורה ב תנינא אות ג'

^[ו] פ"א אנשים שתומכים בלומדי תורה עיין לעיל תורה לד אות ו [דף מח:]: ושם ציין בתרלו להקדמת הוהר דף ח.

^[ז] עיין לקמן תורה רפ [דף קכא]. יששכר וובלון שוים עיי"ש ועיין מגורת המאר פ"ב אות רנד

מאמר טעם שהצדיקים עשירים

מספח"ק ליקוטי מוהר"ן

זמן ומקום אמירת התורה

לא ידוע

פתיחה

הצדיקים שבזמן הזה הם הם הצדיקים שהיו בזמנים הקודמים בסוד הגלגול וכבר קימו התורה מעני על פן זוכים עתה לקימה מעשר: (קל"מ השלם)

שיחות

בדבר המאמרים הפליאים וסותרים זה לזה הנמצאים באגדות חכמינו ז"ל. נראה ומבאר מצרופי דבריו הקדושים ומשאר ספרי אמת שכמו בדבר ההלכה יש מי שאומר לעבדא ולמעשה בנגלה ובפשיטות דעתנו ויש מי שדבריו בתכלית ההפך (כי זה אוסר וזה מתיר), ואף על פי שגם דבריו דברי אלקים חיים, אבל "רעם גבורותיו מי יתבונן", כי בפשיטות לתבונתנו ודעתנו שבנגלה אין הלכה כמותו. כן גם באגדות חכמינו ז"ל. ויש מי שאומר ומאמרו בנים ונכונים בנגלה ובפשיטות דעתנו, ויש מי שמאמרו גם כן בנים ואמתיים (ודברי אלקים חיים כפ"ל) אבל לא בפשיטות דעתנו, גם מבאר מדבריו רבנו ז"ל בלקוטי א' סימן ר', שהצדיקים שבזמן הזה הם הם הצדיקים שהיו בזמנים הקודמים בסוד הגלגול. ובמקום אחר מבאר מדבריו הקדושים, שהוא משנת רב נחמן הנזכר בדברי חכמינו ז"ל. אשר עליו פלוגת חכמינו ז"ל את דבריהם, הלכה כרב נחמן והלכה כרב נחמן. ויש ללמוד מדבריו הקדושים ברוחם וחלטתם באגדות חכמינו ז"ל: (ככבי אור שיחות וספורים אות לא)

לקוטי הלכות

אין

קושיות

א. מלשון התורה נראה שהיה קשה לרבנו מדוע הצדיקים עשירים, וצ"ע מדוע זה קשה? אדרבה יותר קשה מדוע היו עניים בגלגול קודם, כיון שהוא צדיק מדוע שלא יהיה עשיר שהרי אין בו את סגולות העוני שגורם פגם הברית או זילזול בפרורי לחם וכל כיוצ"ב ועוד כתיב אם שמוע תשמע אל מצותי וכו' ונתתי מטר בארצך. אבל באמת בני חיי ומזוני במזל תליא ולא בזכות, דהיינו שנקבע בהריון באיזה מזל יולד ואם יהיה עשיר או עני (כמבואר בנדה טז:).

ב. צדיקים העשירים היו עניים בגלגול קודם – צ"ע משמע שהם עשירים מצד מזלם שנקבע בקודם הלידה וצ"ע הרי ישראל מעל המזל וכ"ש צדיק שהוא מעל הטבע, וא"כ אפשר שגם בגלגול זה נולד במזל עניות אלא שבתפילה שינה מזלו להיות עשיר.

ג. בזוהר פנחס רטז: (הבאנו בתורה יד/כ) מבואר שרבי אליעזר בן פדת היה לו רק קב חרובין בשבוע, כיון שהוא רבי חנינא בן דוסא מגלגול קודם שפגם בשם יב"ק, שהחריב את י' דיחוד ונשאר קב חרובין. וצ"ע נמצא שמזוני הם כן בזכותא, אלא שלא בזכות אותו גלגול אלא גלגול קודם. וצ"ע נמצא שאדרבה כיון שהיה עני בגלגול קודם נעשה עני גם בגלגול זה.

כה בו בסלו תשפה

ב עינין זוהר רעיא מהימנא פרשת פנחס דף רטז: עם ביאור המתוק מדבש – ואוף הכי רבי אלעזר בן פדת וכמו כן היה רבי אלעזר בן פדת בסוד הגלגול, דהוה דחיקא ליה שעתא שהשעה היתה דחוקה לו, עד כדי כך דלא הוה ליה אלא קב חרובין מערב שבת לערב שבת, כמו לרבי חנינא בן דוסא הנזכר במס' ברכות (נף י"ע), לפי שרבי אלעזר בן פדת היה גלגול רבי חנינא בן דוסא, ושואל אמיא האי למה היה רבי חנינא ברוח כל כך, בתר דהוה בת קול נפקת מאחר שיצאתה בת קול ואומרת כל העולם פלו אינו גיוון אלא בשביל חנינא בנני וחנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת. ומשיב אלא איהו גרים קודם אלא הוא גרם בגלגול הקודם, דחרב ק"ב מן י' דאיהו יב"ק שחרב והפריד את אותיות ק"ב מן אות י' של יב"ק, ור"ל שפגם באות י' שהיא סוד ייחוד, ונשארו בירכה וקידושה בלי חיבור ויחוד כדלקמן, אוף הכי לא הוה ליה אלא קב חרובין לכן לא היה לו אלא קב חרובין, דהיינו שנענש בעניות שלא היה לו לאכול רק קב חרובין, כנגד החרובין שהחריב את סוד הק"ב. והענין הוא כי סוד יב"ק הוא ר"ת ייחוד בירכה קידושה, ייחוד מכת הבינה שהיא שם אהי"ה, בירכה מכת ז"א המקבל את השפע והוא שם הוי"ה, קידושה מכת המלכות המתקדשת על ידי ז"א והיא שם אדני, ושלשה שמות האלו גימטריא יב"ק, וזה שאמר דא"ת י' איהו יחוד שאות י' היא יחוד מכת אימא המיוחדת את זו"ן, ומצינו איהו נביעו לאת ב' דאיהו בירכה ומן היחוד בא נביע ושפע לאות ב' שהיא סוד בירכה, דהיינו לו"א, ואיהו קדש והוא קדש כשמקבל השפע גם מאבא הנקרא קדש, ומצינו איהו קדש קדש ומז"א מתקדשת ק' שהיא קדש, והיינו המלכות שהיא הקדושה שלו מתקדשת בשפע קדושה, וכן ורבי אלעזר בן פדת בגלגול הראשון, גרים למהו חרובין דיליה ק"ב גרם שהק"ב שלו היה חרובין, דאיהו ש"ק ראשי תיבות של קדושה בירכה ב' דאיהו קדש קדש, וכן ורבי אלעזר בן פדת בגלגול הראשון, גרים למהו חרובין דיליה ק"ב גרם שהק"ב שלו היה חרובין, וכן לא היה לו לאכול אלא קב חרובין, מדה כנגד מדה. (נמ"ק ומשפטים)

והאריז"ל (בשי"ט פ"ג ובס' מרכש"י כאן) מפרש, שק"ב אורות הם מלוי ע"כ ס"ג מ"ה, שהם מ"ז ל"ז י"ט שגימטריא ק"ב, גרם רבי חנינא להמליכס שמתו, וחסדו מז"א, ואז נקרא ז"ל קב חרובין, לכן נענש כזה מזה כנגד מדה.

ד. צ"ע על איזה צדיקים עשירים מדבר רבנו האם כאלה שיש להם נכסים או כאלה שהחסידים שלהם מעשירים אותם?

ה. הטעם שהצדיקים וכו' צ"ע מה שונים הצדיקים בזה מכל אדם? הרב יהודה שינפלד ביאר בספרו ביאורים והערות כאן: דווקא הטעם שרוב הצדיקים המפורסמים מתלמידי הבעש"ט זכו לעושר וכבוד, משא"כ בתקופת הראשונים, רוב רבותינו לא זכו לב' שולחנות. וזוהו בא לסתום פיהם של המקטרגים על הצדיקים שחסידיהם מעשירים אותם, באומרם שלא ראינו כן אצל רבותינו הקדמונים, ולזה אמר דאדרבה, כיון שבגלגול הקודם עמדו בנסיון העוני, באים עתה לתקן גם נסיון העושר, ואדרבה הוא נסיון יותר גדול מנסיון העוני כמ"ש במסילת ישרים בהקדמתו. עכ"ל.

ו. אם הכוונה לצדיק שעשיר ע"י חסידי צ"ע כי עשירות שזוכה בגלגול זה כיון שכבר היה עני בגלגול קודם יותר מסתבר שהוא מצד מזלו שיהיה לו נכסים, אבל מי שהוא עשיר על ידי שמקבל מחסידיו האם זה עשיר מצד מזלו?

ז. הטעם שהצדיקים שבזמן הזה הם עשירים – צ"ע מדוע צדיק מתנהג בעשירות האם לא טוב יותר שלא להנות מהעולם הזה. וכ"ש שלא להיות מקבל שהרי שונא מתנות יחיה. וכמו שנהגו צדיקים ליטאים.

ח. צ"ע כבר תירץ מדוע צדיק צריך עשירות ואפילו כל הון דעלמא בתורה ס' שכתב שיש התבוננות שא"א להשיג אותה אלא ע"י עשירות מופלגת. אבל ע"ש שצ"ק הכוונה למדת ההסתפקות ורק אותם שכל התורה עברה אצלם כגון משה רבנו ור"ע ורבי אשי היו צריכים ממון כפשוטו. ועוד א"כ מה ההבדל בין צדיקים של היום לצדיקים של פעם.

ט. הם הם הצדיקים שהיו וכו' בסוד הגלגול – צ"ע האם צדיק הוא תמיד צדיק בכל גלגוליו? והרי אמרו הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. ראה נועם אלימלך (במדבר ד"ה שאו את ראש) ¹ שיש ג' סוגי צדיקים: אחד כיון שהוא גלגול של צדיק, ואחד מכח היחוס, ואחד כיון שנקרא בשם של צדיק. והצדיק מחמת גלגול נהנין ממנו עצה כיוון שכבר היה בעולם העליון ושמע הכל מה שעתידי להיות בעולם ולכן יש לו כח זה ליתן עצה. ועיין שם (משפטים ד"ה כי תקנה עבד עברי) ² שצדיק גדול הוא גלגול של צדיק.

י. בסוד הגלגול – צ"ע מדוע צדיק צריך גלגול. יש צדיק שחטא כגון אדם הראשון שהתגלגל באבות ויש צדיק שמת קודם זמנו כגון הבל שהתגלגל במשה רבנו ובכלליות בדרך כלל א"א לגמור את כל התיקון בגלגול אחד.

יא. בסוד הגלגול – צ"ע כי המשנה שבה זה מרומז לא מדברת בסוד הגלגול אלא באותו גלגול כמבואר בתיו"ט שמקשה מרבי אליעזר בן פדת בשם המהר"ל בדרך חיים שתירץ שמדובר במי שמזלו בינוני ולא מי שמזלו להיות עני. קושיא זו מקשה גם האלשיך ותפארת ישראל ועוד. נראה שאדרבה זה התירוצו של רבנו לקושיא שלהם.

יב. זה מרומז במשנה באבות – צ"ע לכאורה זה מפורש ולא רק מרומז. אבל באמת המשנה מדברת שהעני בעצמו סופו להיות עשיר ולא בסוד הגלגול כמבואר בכל המפרשים. אלא שצ"ע כמו שהקשו המפרשים שמצינו צדיקים גדולים כמו רבי אליעזר בן פדת ורבי חנינא בן דוסא שהיו עניים כל חייהם, וכיון שעל הפשט הפשוט יש קושיא בהכרח שהכוונה גם לגלגול. אלא שעדיין צ"ע אולי דייקא שניהם היו יוצא דופן שהרי ר"א בן פדת היה גלגול של רבי חנינא ב"ד, כמבואר בזהר פנחס קטז: הנ"ל. וא"כ אין קושיא על הפשט הפשוט.

יג. היו רובם עניים – צ"ע א"כ המיעוט שלא היו עניים מדוע היום הם עשירים? כנראה שגם הקושיא היתה רק על הרוב, ובאמת גם היום לא כולם עשירים אלא רק רובם ועל זה היה קשה לו.

יד. הצדיקים שבזמן הזה הם הם הצדיקים שהיו בזמנים הקודמים בסוד הגלגול – צ"ע הרי יש צדיקים שהם נשמות חדשות? לפי היסוד שקבע הנועם אלימלך משמע שרבנו מדבר רק על צדיקים שהם נשמות של צדיקים ולא על צדיקים שמצד היחוס.

¹ נועם אלימלך – פרשת במדבר – שאו את ראש בני ישראל כו' למשפחותם כו' נראה לפרש דהנה יש שלש מדריגות הגורמים לאדם שיהיה צדיק א' מצד הגלגול שהיה צדיק בגלגול ראשון ומחמת זה נקל לו להיות צדיק גם עתה # ב' מחמת זכות אבותיו שהיו צדיקים ומחמת זכותם חולקים להם כבוד בפמליא של מעלה שיהיו בניהם צדיקים # ג' מחמת שהשם יתברך ברוך הוא גור בבריאת העולם שיהא כך וכך שמות ראובן וכך וכך שמות שמעון ועתה כשנתגלגל איזה אדם בעולם ונותנין לו שם בשם צדיק א' שהיה כבר בעולם זה גורם לאיש הלזה שיהיה גם כן צדיק מחמת שנתעורר האור של הצדיק שהוא בעולם העליון # והחילוק שבין הצדיק שהוא מחמת גלגול הראשון ובין הצדיק שהוא מחמת זכות אבותיו הוא כך שהצדיק מחמת גלגול הראשון נהנין ממנו עצה מחמת שהיה כבר בעולם העליון ושמע הכל מה שעתידי להיות בעולם ולכן יש לו כח זה ליתן עצה # אבל הצדיק מחמת זכות אבות לא כן הוא במדריגה זו וזהו שאמר דוד המלך עליו השלום בעצתך תנחני ואחר כבוד תקחני פירוש שהיה מתפלל על עצמו שיהיה צדיק או במדריגה זו להיות נהנין ממנו עצה או על כל פנים מחמת כבוד אבותיו # וזהו שאו את ראש כו' שהשם יתברך ברוך הוא אמר למשה רבינו עליו השלום להעלות אל כל בני ישראל כל אחד לפי מדריגתו # א' למשפחותם כו' היינו מדריגת צדיק מחמת זכות אבותיו # ב' במספר שמות כנ"ל # ג' לגלגלותם היינו צדיק על ידי גלגול ראשון שהיה גם כן צדיק בעת ההיא וק"ל:

² נועם אלימלך משפטים כי תקנה עבד עברי כו' פירש"י ז"ל עבד שהוא עברי. רמז גם כן לשני צדיקים דהנה צריך לדעת בראותינו צדיק גדול או ידוע שהוא מגולגל מנשמת צדיק גדול מנשמה עליונה והצדיק הזה יש לו אבר כנשרים לעופף בכל העולמות.

טו. רואים שיש צדיקים שיש להם הרבה תלמידים והם מקרבים רחוקים ויש צדיקים שהם צדיקים בעיקר לעצמם, ולא עוסקים בתלמידים ורחוקים, כגון הבבא סאלי ורבי שמואל שפירא. ועיין לעיל מה שכתב הנועם אלימלך שצדיק שנהנין ממנו עצה הוא צדיק שכבר היה בעולם וחזר בגלגול. וצ"ע האם אפ"ל שאלו שלא מקרבים הם צדיקים מצד היחוס ואלו שמקרבים הם מצד הגלגול?

טז. עניים ואביונים – צ"ע ואם הם היו אז רק עניים ולא אביונים אין זו סיבה שיהיו עתה עשירים?

יז. וכבר קיימו אותה מעוני – משמע שכל אחד שצריך להתנסות בשני הניסיונות העוני והעושר?

הקדמה

נראה שרבנו מתרץ קושיא שהיתה קשה להם אז, מדוע הצדיקים שבזמנו הם עשירים ואילו בדורות קודמים היו עניים. או אולי היה קשה גם מדוע הם נוהגים מנהג עשירות. ומתרץ שכיון שבגלגול קודם עמדו בנסיון העניות עתה בגלגול זה הנסיון שלהם הוא בעשירות. ועל כן גם מי שאין לו נכסים מצד עצמו נוהג מנהג עשירים, כיון שהנסיון שלו הוא עשירות מתנהג בעשירות. ומה שהוא מקבל אין זו קבלה כי אדרבה אדם חשוב קבלתו היא נתינה כמבואר בקדושין ז. וכ"ש צדיקים שבכוחם לעשות פדיונות^ה שעליהם מדבר רבנו כאן.

עד כאן ההקדמה

תורה ר

הטעם שהצדיקים שבזמן הזה הם עשירים, ובזמנים הקודמים היו רובם עניים ואביונים, זה מרומז במשנה (אבות פ"ד י"ז/י"ח) כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר, אע"פ שפשט המשנה מדבר באותו גלגול, רבנו מבאר שרומז גם לשני גלגולים.

והצדיקים שבזמן הזה נראה שעיקר כוונת רבנו לצדיקים מפורסמים שמנהיגים קהילות^ט, הם הם הצדיקים שהיו בזמנים הקודמים בסוד הגלגול, וכבר קיימו התורה מעוני בגלגול הקודם, על כן זוכים עתה לקיימה מעושר כי גלגל הוא שחוזר בעולם^ה, כי הם שני סוגי נסיונות שונים, ויותר קשה

^ה עיין שיחות הר"ן אות קג – פעם אחת אמר: אצל מי שאני לוקח ומקבל ממון וכיוצא, אני נותן לו. כי בזה שאני מקבל אני נותן (והוא ענין המבאר בהמעשה של יום הששי מהשבעה בעטלערס שהתפאר אחד את עצמו בנפלאות הכח שיש לו בידו, עין שם):

^ה לא ידוע מתי הדין נאמרה תורה זו

^ט משנה ט'

^ה משנה מסכת אבות פרק ד משנה ט' – רבי יוחנן אומר, כל המקיים את התורה מעני, סופו לקיימה מעושר. וכל המבטל את התורה מעושר, סופו לבטלה מעני:

האלשיך ידים משה על אבות כאן מקשה שראינו שלמים וצדיקים שמתו בעניים. עוד מקשה מדוע המשנה לא מזכירה את המבטלה מעוני ואם תרצה ללמוד מהיקש שהמבטל מעוני ישאר עני והמבטל מעושר יהיה עני הרי מצינו כאלה שבטלו מעוני ונתעשרו ויש שקיימה מעושר ונתרושו. עוד מקשה שיש שביטלו מעושר ונשארו עשירים. ומאריך שם ונראה כוונתו שרוצה לומר שטוב תחילה לקיימה מעוני ולהכניע עצמו ואח"כ יש יותר סיכוי שיעמוד בנסיון העושר.

תפארת ישראל [נא] סופו לקיימה מעושר – דב' נסיונות יש, ההצלחה ובלתי ההצלחה, שע"י שניהן יוכרע האדם לחטא, אולם גם ע"י שניהן יוכרע האדם לילך בדרך טובים, דבהצלחה ראוי לו להיות מכיר טובה להקב"ה, ובלתי ההצלחה ראוי לו להכניע לבבו הערל, אבל גדול נסיון ההצלחה מנסיון בלתי ההצלחה, ולהכי כשנתנסה בעניות ולא העבירנו על דעת קונו שהוא נסיון קטן לאדם ועירובין דמ"א ב"א, יתנסה שוב בנסיון הגדול דהיינו בעושר, והקב"ה יעזרהו לעמוד גם בו, דהבא לטהר מסייעין לו (יומא דל"ח ב'):

^ט כך נראה לי לבאר עפ"י היסוד הנ"ל שכתב הנועם אלימלך שצדיק שנהנין ממנו עצה הוא צדיק שגם בגלגול קודם היה צדיק (דהיינו מצד נשמתו) ולא צדיק מצד היחוס או ע"י שנקרא בשם של צדיק.

^י **שבת דף קנא:** כי לא יחדל אביון מקרב הארץ תניא רבי אלעזר הקפר אומר לעולם יבקש אדם רחמים על מדה זו שאם הוא לא בא בא בנו ואם בנו לא בא בן בנו בא שנאמר כי בגלל הדבר הזה תנא דבי רבי ישמעאל גלגל הוא שחוזר בעולם אמר רב יוסף נקיטין האי צורבא מרבנן לא מיעני והא קא חזינן דמיעני אם איתא דמיעני אהדורי אפתחא לא מיהדר אמר לה רבי חייא לדביתהו כי אתי עניא אקדימי ליה ריפתא כי היכי דלקדמו לבניך אמרה ליה מילט קא לייטת להו אמר לה קרא קא כתיב כי בגלל הדבר הזה ותנא דבי רבי ישמעאל גלגל הוא שחוזר בעולם.

מורה"ל חרושי אגדות – אמר שאם הוא לא יבא למדה זאת בנו יבא למדה זאת, ואם אין בנו בא למדה זאת בנו בא למדה זאת כי אי אפשר שלא יהיה יורד הגלגל אחר שעלה שני חלקים שוב יורד הגלגל. ואין צריך לזה כי העניות בעצמו גלגל הוא שחוזר בעולם. מפני כי העני נחשב כמו מת כמו שאמרו ז"ל במסכת נדרים (ס"ד, ב') ושם מבואר, והמיתה והאבילות גלגל שחוזר בעולם כי ההויה והפסד תלוי בזמן והזמן תלוי בגלגל, ולפיכך אמר שהעניות הוא גלגל שחוזר בעולם שאי אפשר שלא יבא לידי הפסד אחר שהויה וההפסד תלוי בגלגל וגם העושר והעני הוא הויה והפסד:

ניסיון העושר מניסיון העוני, אע"פ ששניהם מחמת טרדת הפרנסה (כדמשמע במשנה ממה שהוקשו זה לזה) (ראה תויר"ט):

עד כאן ביאור חברותא לתורה ר

צורבא מרבנן לא מעני דבר זה מבואר, כי העני הוא חסר והוא מקבל מאחר, ואין חסרון רק לחומר והוא מקבל תמיד, אבל בעל התורה שיש בו השכלי אין אפשר שיהיה חסר לגמרי, מאחר שאין החסרון רק בחמרי לא בשכלי. ופריך והא הוינן דמעני ומתרץ אם איתא דמעני הוי מהדר אפתחא (לא מהדר) פי' דודאי מהני מה שהוא ת"ח ויש לו (השכלי) דאינו חוזר על הפתחים לקבל מן האדם, ואפילו אם תאמר שהוא מקבל מאדם (בצנעה) אבל לחזור על הפתחים עד שהוא מקבל (בפרהסיא), ודבר זה שייך למי שהוא חמרי לגמרי זה אינו בת"ח כלל, ודבר זה מבואר מאוד למביני מדע ענין העני (החוזר על הפתחים) שהוא מקבל מכל (בפרהסיא):

יפה עינים – גלגל הוא שחוזר בעולם. ויק"ר פל"ד ע"ש רב נחמן ועשמ"ר פל"א וברות רבה פ"ה ומסיק שם דדמי לגלגל אנטיילי' דמלא מתרוקן והריקן מתמלא וכ"ה בויק"ר עוד פ' הנ"ל לקמן שם.

אילת השחר (הגריא"ל שטיינמן) – גלגל הוא שחוזר בעולם. צ"ע דהרי אין עניות בלא חטא, ועיין מהרש"א שפירש דהוא גזירה מלפניו ית', ואפי' בלא חטא, ועוד שתלוי במזל, כדאמרי' במו"ק (דף כ"ח א') דמזוני במזלא תליא, ואף על פי שאמרו (לקמן קנ"ו א') אין מזל לישראל, מדריגות מדריגות יש בזה, ועי' בתוס' שם: